

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Irena LIPOWICZ

RPO-735965-IV/13/MSu

00-090 Warszawa
Al. Solidarności 77

Tel. cennik. 22 551 77 00
Fax 22 827 64 53

Warszawa, 26. VIII. 2013

Pan

Marek Biernacki

Minister Sprawiedliwości

Szanowny Panie Ministrze

Na podstawie artykułu prasowego (zamieszczonego w Gazecie Wyborczej z dnia 6 czerwca 2013 r., autorstwa Małgorzaty Kozerańskiej, zatytułowanego „Komornik zabrał mi wzrok”; w załączeniu) podjęłam z urzędu sprawę dotyczącą zajęcia, w toku egzekucji sądowej, urzędnika służącego osobie ze znacznym stopniem niedowidzenia do codziennego funkcjonowania. Dokonana w moim Biurze analiza obowiązujących przepisów prawnych daje podstawy do stwierdzenia, że istotnie, przewidziany w kodeksie postępowania cywilnego system wyłączeń spod egzekucji nie zabezpiecza w należyty sposób ochrony praw dłużników będących osobami niepełnosprawnymi. Moim zdaniem, aktualny stan prawny zawiera lukę ustawową, przy czym brak stosownej ochrony osób niepełnosprawnych w omawianym tu zakresie nie tylko może naruszać wynikający z art. 69 Konstytucji RP obowiązek udzielania przez władze publiczne pomocy osobom niepełnosprawnym w zabezpieczeniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej, ale także, w niektórych sytuacjach, wręcz godzi w jedną z fundamentalnych konstytucyjnych zasad - poszanowania godności człowieka. Jednocześnie regulacja sytuacji osób dotkniętych niepełnosprawnością w postępowaniu egzekucyjnym powinna być oceniona jako niespełniająca wymagań nałożonych na państwo przez Konwencję o Prawach Osób Niepełnosprawnych.

W kontekście omawianego przypadku zajęcia sprzętu rehabilitacyjnego w toku egzekucji sądowej należy w szczególności zwrócić uwagę na postanowienia Konwencji odnoszące się właśnie do kwestii komunikacji osób niepełnosprawnych, ich rehabilitacji i stwarzania odpowiednich warunków życia. Stosownie do art. 26 ust. 1 Konwencji, Państwa Strony zobowiązały się podjąć skuteczne i odpowiednie środki, przy uwzględnieniu wzajemnego wsparcia, w celu umożliwienia osobom niepełnosprawnym uzyskania i utrzymania możliwie największej niezależności, pełnych zdolności fizycznych, umysłowych, społecznych i zawodowych oraz pełnego włączenia i udziału we wszystkich aspektach życia.

W tym celu Państwa Strony zorganizują, wzmocnią i rozwiną usługi i programy w zakresie wszechstronnej rehabilitacji, w szczególności w obszarze zdrowia, zatrudnienia, edukacji i usług socjalnych (...). Jednocześnie ustęp 3 tego artykułu wprowadza obowiązek promowania dostępności, znajomości i korzystania w procesie rehabilitacji z urządzeń i technologii wspomagających, zaprojektowanych dla osób niepełnosprawnych.

Autorzy Konwencji mieli również świadomość tego, że osoby niepełnosprawne bardzo często dotknięte są ubóstwem, co jest niewątpliwie konsekwencją istnienia ograniczeń, jakie narzuca im społeczeństwo. Stąd też Państwa Strony zobowiązały się do podjęcia kroków w celu zagwarantowania osobom niepełnosprawnym ochrony socjalnej, w tym poprzez zapewnienie jednakowego dostępu do odpowiednich usług, urządzeń i innego rodzaju pomocy w zaspokajaniu potrzeb związanych z niepełnosprawnością (art. 28 Konwencji).

Należy wreszcie sięgnąć do postanowień art. 9 Konwencji, w którym jej Strony postanowiły, że celem umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich sferach życia, podejmą odpowiednie środki w celu zapewnienia tym osobom, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich. Komunikacja w rozumieniu Konwencji obejmuje języki, wyświetlanie tekstu, alfabet Braille'a, komunikację przez dotyk, dużą czcionkę, a także, co należy podkreślić, dostępne multimedia, jak i sposoby, środki i formy komunikowania się na piśmie, przy pomocy słuchu, języka uproszczonego, lektora oraz formy wspomagające (augmentatywne) i alternatywne, w tym dostępną technologię informacyjno-komunikacyjną.

W sprawie opisanej w załączonym artykule, w toku egzekucji zajęto monitor wysokiej rozdzielczości współpracujący z tzw. powiększalnikiem, czyli kamerą, która przetwarza i przekazuje „odczytane” pismo na ekran, znacznie powiększone, adekwatnie do potrzeb osoby niedowidzącej. Owe urządzenia techniczne niewątpliwie zatem wspomagają osobę niedowidzącą w codziennym życiu i umożliwiają jej podtrzymywanie kontaktu z otoczeniem. Skierowanie egzekucji sądowej do przedmiotów tego rodzaju może zatem pozostawać w sprzeczności z wynikającym z Konwencji obowiązkiem państwa do zapewnienia pełnej integracji osób niepełnosprawnych z ogółem społeczeństwa.

Tymczasem w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego zasada postępowania egzekucyjnego jest objęcie egzekucją wszystkich części majątku dłużnika (art. 803 k.p.c). Wyjątki od tej zasady wprowadza m.in. art. 829 k.p.c, który już z uwagi na swój charakter musi być interpretowany ściśle. Przepis ten enumeratywnie wylicza przedmioty niepodlegające egzekucji. Art. 829 § 1 pkt 6 k.p.c. stanowi wprawdzie, że nie podlegają egzekucji przedmioty codziennego użytku, które mogą być sprzedane tylko znacznie poniżej ich wartości, a dla dłużnika mają znaczną wartość użytkową, niemniej jednak trudno przyjąć, by przepis ten obejmował swym zakresem także drogi specjalistyczny sprzęt wysokiej klasy -

jak właśnie miało to miejsce w opisanej sprawie. Art. 829 § 1 pkt 6 k.p.c. zapewnia więc zachowanie pewnego poziomu życia przeciętnego obywatela, nie odnosi się natomiast do potrzeb osób znajdujących się w szczególnej sytuacji, objętych opieką państwa i to gwarantowaną na poziomie konstytucyjnym.

Dodatkowym aspektem w opisanej sprawie było to, że zajęto sprzęt rehabilitacyjny refundowany przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Przepisy ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tekst jednolity Dz. U. z 2011 r., Nr 127, poz. 721 ze zm.) nie zawierają jednak postanowień, które wyłączałyby spod egzekucji sprzęt dofinansowany przez PFRON.

Dłużnicy nie mogą się powoływać również na treść art. 831 § 1 pkt 6 k.p.c, zgodnie z którym nie podlegają egzekucji świadczenia z pomocy społecznej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362, Nr 202, poz. 1551, Nr 219, poz. 1706 i Nr 221, poz. 1738). Sprzęt rehabilitacyjny finansowany w części przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych nie może być zaliczany do grupy świadczeń społecznych. Choć w praktyce PFRON przyczynia się do poprawienia sytuacji osób niepełnosprawnych, to jednak cel podejmowanych przez Fundusz czynności różni się od zadań stawianych przed opieką społeczną. Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej, rehabilitacja osób niepełnosprawnych oznacza zespół działań, w szczególności organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych, zmierzających do osiągnięcia, przy aktywnym uczestnictwie tych osób, możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej. Tymczasem art. 2 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej określa pomoc społeczną jako instytucję polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Brak jest zatem podstaw do rozszerzenia wyłączeń spod egzekucji przewidzianych w art. 831 § 1 pkt 6 k.p.c. także na sprzęt rehabilitacyjny, dofinansowany przez Fundusz. W istocie więc tworzy się sytuacja, gdy egzekucji poddawane są środki pochodzące z budżetu państwa, co należy uznać za niepożądany skutek zajęcia mienia dłużnika będącego osobą fizyczną.

Wobec powyższego obecnie obowiązująca w prawie polskim regulacja, poprzez brak ochrony osób niepełnosprawnych w toku egzekucji niwecząca w istocie skutki zamierzone przez umowy międzynarodowe oraz uchwalone w związku z nimi przepisy krajowe, nie spełnia wymogów antydyskryminacyjnych, jakie Rzeczpospolita Polska zobowiązała się zrealizować w ramach wdrażania postanowień Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych.

Warto podkreślić, że brak zabezpieczenia praw niepełnosprawnych dłużników w toku egzekucji sądowej jest o tyle niezrozumiały, że ochrona taka jest przewidziana w ustawie

z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., Nr 1015 ze zm.). Zgodnie z art. 8 § 1 pkt 13 ustawy, nie podlegają egzekucji rzeczy niezbędne ze względu na ułomność fizyczną zobowiązanego lub członków jego rodziny. Ponieważ ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji oraz kodeks postępowania cywilnego zawierają, co do zasady, odpowiadające sobie postanowienia w zakresie wyłączenia przedmiotowego spod egzekucji, należałoby w wykładni systemowej poszukiwać argumentu za koniecznością doprecyzowania stosownej regulacji także w kodeksie postępowania cywilnego.

Spójność systemu prawa wymaga zatem ujednoczenia regulacji z przedmiocie egzekucji - administracyjnej i sądowej. Co więcej, ustawodawca dokonał w roku 2010 nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego w zakresie ochrony osób korzystających ze świadczeń opieki społecznej i w cytowanym art. 831 § 1 pkt 6 k.p.c. zawarł wspomniane wyżej wyłączenie spod egzekucji świadczeń z opieki społecznej. Dostrzegł więc konieczność ochrony osób potrzebujących i wprowadził stosowne zmiany. Zdaniem Rzecznika, zmiany te powinny mieć szerszy zakres i znaleźć obecnie odzwierciedlenie we wprowadzeniu wyłączenia spod egzekucji urządzeń niezbędnych osobom niepełnosprawnym do prawidłowego funkcjonowania. Integracja ze społeczeństwem dokonuje się poprzez uczestniczenie w życiu codziennym i kulturalnym. Nie są to jednak jedyne sfery życia, z których korzystanie powinno być dostępne dla wszystkich obywateli. Konstytucja RP jako jedną z wolności wymienia wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz miejsca pracy. Podjęcie działań zmierzających do ochrony prawa do pracy to również jeden z postulatów Konwencji, między innymi poprzez popieranie programów rehabilitacji zawodowej, utrzymania pracy i powrotu do pracy osób niepełnosprawnych (art. 27).

Skoro zatem rolą państwa jest ochrona praw osób niepełnosprawnych, musi ono podejmować działania realizujące ten cel. W moim przekonaniu właściwe jest zatem wzmocnienie ochrony dłużnika poprzez objęcie przedmiotowym wyłączeniem spod egzekucji również tych przedmiotów użytku indywidualnego, które przywracają osobom niepełnosprawnym zdolność do zwykłego funkcjonowania w życiu codziennym, sprzyjając społecznej integracji, w tym poprzez pracę zawodową. Tymczasem sprzęt rehabilitacyjny, również ten dofinansowywany ze środków publicznych (PFRON), co do zasady nie jest objęty zakresem przedmiotowym regulacji z art. 829 k.p.c, odwołującej się do kryterium między innymi przydatności przedmiotu do nauki, kultu religijnego czy osobistej pracy zarobkowej. Sprzęt ten jest potrzebny przede wszystkim do kontynuowania rehabilitacji, od sukcesu której zależy jednak w dalszej kolejności możliwość korzystania danej osoby z przysługujących jej uprawnień do kształcenia, pracy i uczestniczenia w życiu ogółu społeczeństwa.

W związku z powyższym, mając na względzie ochronę praw i wolności obywateli, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jednolity: Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) zwracam się

z uprzejmą prośbą do Pana Ministra o rozważenie przedstawionych argumentów. W przypadku podzielenia stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich w tym zakresie proszę o rozważenie w dalszej kolejności potrzeby podjęcia stosownych działań mających na celu realizację zmian ustawowych.

Łęca porobowienie

Żena Jjow